Begäran om utlåtande över statsrådets försvarsredogörelse

Riksdagens förvaltningsutskott har begärt ett yttrande om försvarsredogörelsen ur den inre säkerhetens perspektiv, i synnerhet för Ålands polismyndighets del, samt om samarbetet mellan myndigheter, inklusive samarbete i frågor som gäller territorialövervakningen.

1. Den juridiska grunden och referensramen för landskapet Åland i förhållande till begäran om utlåtande

   Polismyndigheten önskar inleda sitt yttrande med att påminna utskottet om Ålands särställning vars grund ligger i 1921 års avtal där Åland förblir en del av Finland och riket förbinder sig vid att trygga den åländska kulturen och det svenska språket. Ålands särställning är ett resultat av det internationella avtalssystemet.

   Landskapet Åland har självstyrelse enligt vad som särskilt bestäms i Självstyrelselagen (1144/1991) för Åland och i självstyrelselagen fördelas lagstiftningsbehörigheten mellan riket och landskapet.

   I självstyrelselagens femte kapitel (rikets behörighet) 27 §, 34 punkten listas följande områden som hör till rikets behörighet: försvarsväsendet och gränsbevakningen med beaktande av vad som stadgas i 12§, ordningsmaktens verksamhet för tryggande av statens säkerhet. I det här utlåtandet är 27 § och 34 punkten och fördelning av behörigheter central för frågeställningarna som behandlas. Ålands polismyndighet har inte behörighet inom de områden som faller under självstyrelselagens 27 § 34 punkt. I praktiken finns det ändå situationer där gränsdragningen är oklar och som kan antingen falla under självstyrelselagens 27 § 34 punkt eller falla under åländsk behörighet i enlighet med självstyrelselagens 18 § 6 punkt. Sådana fall kan vara olika hybridsituationer eller situationer som är tolkningsbara, är det fråga om en normal störningssituation eller är det fråga om rikets säkerhet.

   I regeringspropositionen för Självstyrelselagen för Åland (RP 73/1990) står det i förhållandet till Självstyrelselagens 27 § 34) …..*Ordningsmaktens verksamhet för tryggande av statens säkerhet utgör en riksangelägenhet. Begreppet omfattar regleringen av skyddspolisens verksamhet och bland annat lagstiftningen om bekämpning av terrorism. Den polisverksamhet som är förknippad med frågor som gäller allmän ordning och säkerhet ankommer på landskapet.*

   Den juridiska grund som reglerar Ålands särställning och Ålands polismyndighets ansvarsområden är klar och tydlig. Yttre hot och hot mot rikets säkerhet är en riksbehörighet. Dock är Självstyrelselagen från 1991 och i behov av en revidering för att bättre motsvara och möte dagsaktuella utmaningar inom både den externa

säkerhetsmiljön som den interna verksamhetsmiljön, bland annat vid hybrid och cyberärenden.

1.1. Republikens presidents förordning om polisförvaltningen i landskapet Åland (56/2020)

Genom överenskommelseförordningar kan förvaltningsbehörighet överföras mellan riket och landskapet och de kan gå i båda riktningar, beroende på hur landskapet och riket kommer överens om. När en överenskommelseförordning träder i kraft förblir den oförändrad tills den uppdateras (man överenskommer på nytt) eller sägs upp.

Nuvarande överenskommelseförordnings behörighetsfördelning (1 §) är uppdaterad 2009 och det av Justitieministeriet uppförda memorandumet från 2009 beskriver förändringsbehovet som uppstått i samband med polisförvaltningsreformerna 1 och 2. Efter att överenskommelseförordningens uppdatering skett 2009 har rikets polisförvaltning genomgått ytterligare en förvaltningsreform (så kallade PORA 3 då 23 polisinrättningar slogs ihop till 11 polisinrättningar och Rörliga polisen avslutades och verksamheten införlivades med polisinrättningarna), Centralkriminalpolisens uppgifter har förändrats under mitten av 2010-talet och territorialövervakningslagen har stiftats för att möta nya utmaningar inom verksamhetsmiljön.

Ingen av ovan nämnda förändringar inom rikets polisförvaltning har föranlett initiativ till förändringar i överenskommelseförordningen, varför behörighetsfördelningen i 1 § i överenskommelseförordningen är oförändrad i enlighet med de motiveringar som beskrivs i Justitieministeriets promemoria från år 2009 där det även noteras att Ålands polismyndighet ska underlyda landskapets förvaltning även fortsättningsvis. Ålands polismyndighet har lyftbehovet sedan några år tillbaka. Inrikesministeriet och Landskapsregeringen har också sedan några år tillbaka en permanent arbetsgrupp där ärenden av vikt behandlas systematiskt. För att ärenden ska kunna lösas i den permanenta arbetsgruppen är bland annat Inrikesministeriets kanslichef och landskapsregeringens förvaltningschef medlemmar i den.

Inrikesministeriet har även inlett en dialog med landskapsregeringen och Ålands polismyndighet rörande strategin för den inre säkerheten. Ålands polismyndighets uppfattning är att de utvecklingsbehov som existerar och behöver utvecklas bör lyftas i strategin för den inre säkerheten och stärkas inom ramen för existerande strukturer.

Samtidigt uppfattar polismyndigheten att det är viktigt att man i allt säkerhetsarbete synliggör faktumet att situationen på Åland skiljer sig från resten av landet och skillnaderna behöver beaktas vid all utveckling av säkerheten. Grunden för all utveckling också på Åland bör basera sig på organiseringen under normal tid.

Trots oförändrade behörighetsfördelningar i överenskommelseförordningen övar Ålands polismyndighet regelbundet även allvarliga handräckningssituationer samt andra särskilda situationer med rikets polis för att säkra ett smidigt samarbete och

en effektiv operativ förmåga. Samarbetets utmaningar ligger i Ålands insulära läge, förflyttningen till landskapet och i språkstadgandena. Tillgången till svenskspråkiga poliser i rikets polisinrättningar och polisstyrelse räcker inte till för att säkra en kommunikation som följer självstyrelselagens språkstadganden vilket i praktiken kan försvåra genomförandet av gemensamma operationer.

Ålands polismyndigheten deltar i polisförvaltningens centrala samansättningar och lyfter aktivt de gemensamma och aktuella utvecklingsbehoven till diskussion med Polisstyrelsen.

2. Den Inre säkerhetens aktörer och samarbetet mellan dem inom landskapet Åland

Förutom Ålands polismyndighet har Centralkriminalpolisen och Skyddspolisen egna ansvarsuppgifter i landskapet. Centralkriminalpolisen har även utrymmen som finns i Mariehamn för de tillfällen då Centralkriminalpolisens personal behöver komma från riket till landskapet. Detta sköts huvudsakligen genom Centralkriminalpolisens personal som i vardagen arbetar i Åbo. Det operativa samarbetet är aktivt och fungerande. Däremot kan noteras att ingen av rikets polisförvaltningsenheter är permanent närvarande i landskapet Åland.

Gränsbevakningsväsendet har en station i Mariehamn och en på Kökar. Samarbetet mellan Ålands polismyndighet och Gränsbevakningen är intensivt, djupt och framför allt smidigt och fungerande i vardagen. Samarbetet går åt båda hållen, beroende på respektive myndighets behov. Som exempel kan noteras att i nästa tre veckors arbetsperiod finns inplanerat sju (7) sampatrulleringspass. För att tydliggöra situationen och Ålands insulära geografiska läge i förhållande till riket kan det ytterligare noteras Ålands polismyndighet kontinuerligt begär stöd eller handräckning av Gränsbevakningen. Sådana situationer uppstår bland annat inom den allmänna ordningen och säkerheten där myndighetens egna resurser är små och där både avståndet till rikets polisinrättningar och framförallt språkutmaningarna gör det besvärligt att begära hjälp från rikets polis.

I praktiken kan stödbehovet gälla tilläggsresurser för att säkra en fotbollsmatch, en rock-festival, minister- eller statsbesök till landskapet, polisiära uppgifter i skärgården eller andra dylika uppdrag. Ålands polismyndighet vänder sig alltid först till Gränsbevakningen för stöd eller handräckning innan man sedan kanske ytterligare begär handräckning från riket, med några få undantag när det gäller specialområden inom polisförvaltningen som Gränsbevakningen inte själva sköter. Orsaken är främst praktisk, förutom redan nämnda orsaker är Gränsbevakningen redan på plats i landskapet medan rikets polis är avlägsen.

Gränsbevakningsväsendet är en av huvudövervakningsmyndigheterna i territorialövervakningslagen. Territorialövervakningslagen omfattar inte Ålands polismyndighet då territorialövervakning hör till rikets lagstiftningsbehörighet enligt självstyrelselagens 27 § 34 punkt. Motsvarande problematik existerar inte i riket, där polisinrättningarnas behörighet baserar sig på ett geografiskt ansvarsområde istället för en uppdelning av behörigheterna per substansområde.

Tullväsendet har egen organisation och resurser i landskapet och sköter sina uppgifter. Ett nära samarbete existerar mellan Polisen-Gränsbevakningen-Tullen och allt samarbete är smidigt och smärtfritt.

3. Kommentarer till Försvarsredogörelsen

I förhållande till inledningen (kap.1) och verksamhetsmiljön för Finlands försvar (kap. 2) önskar Ålands polismyndighet notera skillnaderna mellan rikets och landskapets polisorganisationer i och med att statens säkerhet är rikets behörighet, i den mån riket utgår ifrån att lokalpolisen gör insatser som stöder de egentliga försvarsinsatserna.

I förhållande till Försvarets nuläge (kap. 3) och Upprätthållande och utvecklande av försvarsförmågan (kap. 4) har Ålands polismyndigheten ingenting att lyfta.

Däremot kan man från ett praktiskt perspektiv notera att Sveriges geografiska närhet och de språkliga dimensionerna erbjuder nya samarbetsmöjligheter i och med NATO-medlemskapet, också när det gäller annat än rent militära möjligheter.

I förhållande till Slutsatser (kap. 5) har myndigheten ingenting att lyfta.

4. Sammanfattning

Avslutningsvis önskar Ålands polismyndighet framhålla två väsentliga aspekter. En aspekt är att Ålands situation skiljer sig från resten av landets och behöver beaktas av alla myndigheter i allt säkerhetsarbete, bland annat rörande lagstiftningsbehörigheter, planer, beslut, organisationsstrukturer och -storlekar. Alla ovan nämnda faktorer påverkar det praktiska genomförandet av operativa uppgifter och har därmed en direkt inverkan på Finlands säkerhet.

Redogörelsen utgår helt korrekt från att normala tidens system ligger till grund för att höja beredskapen. Utgångspunkten måste även gälla i förhållande till självstyrelsemyndigheterna. Om ansvarsfördelningen mellan riket och landskapet behöver ses över eller andra förändringar önskas göras, måste det ske genom en ändring av självstyrelselagen.

Önskar förvaltningsutskottet ytterligare information står myndigheten till förfogande. Önskar förvaltningsutskottet bekanta sig med Ålands polismyndighet på plats står myndigheten självfallet till förvaltningsutskottets förfogande.

26-03-2025

X Johan Pawli

Johan Pawli
Polismästare
Signerat av: Pawli Johan 91323175V